
Martin C. Putna: Ježíš je trickster

Naplnit přednáškovou místnost je kumšt, naplnit kostel dvakrát tak. Martinu C. Putnovi se daří obojí, ať už na Fakultě humanitních studií, kde se studujícími křížuje evropské duchovní dějiny, nebo – například – pod křížovou klenbou pražského Kostela sv. Martina ve zdi. Právě zde 20. října kázal o duševním zdraví, a to po oblouku razícím si cestu od žalmů přes Virginii Woolfovou až do současnosti. A jelikož se profesor Putna chystá vydat po svém nedávném římském sabatiku hned tři knihy, jež se kromě jiného týkají limit a krizí křesťanství, využili jsme příležitosti ke krátkému rozhovoru.

Martin C. Putna v kostele sv. Martina ve zdi, foto: Ondřej Trojan

Už během domlouvání tohoto rozhovoru padl několikrát důraz na slovo *kázání*. V čem je pro vás jako pro univerzitního učitele a zároveň kazatele rozdíl mezi formátem kázání a přednášky?

Kázání má několikero omezení; o přednáškách si to lidé myslí také, ale to jenom proto, že nemají odvahu a fantazii, a proto přednášejí nudně. Kázání je mnohem omezenější, protože kázání, je-li to v křesťanském kostele, musí být nějak biblické. Taky jsem byl párkrát jako host na bohoslužbách unitářů, tam člověk může kázat na Kafkovu *Proměnu* nebo na Homéra, ale u nás, neboť jsme poctiví protestanti, je to přece jen na Bibli coby zásadní slovo Boží. To neznamená, že by se božské různými způsoby a v různých textech neprolamovalo do našeho světa, o čemž můžeme různě diskutovat, ale základem je prostě Bible a je určitým intelektuálním dobrodružstvím se na ni dobrovolně omezit. Jsme-li ale v kostele protestantském – Martin ve zdi patří církvi Českobratrské evangelické –, tak dál už člověk může v zásadě říkat, co chce.

Jenom by se měl snažit spojit dva body: co v daném biblickém textu je a co z *našeho* světa se toho týká. Kázání, které by bylo jen filologicko-historické, by nebylo kázáním, ale přednáškou. Kázání musí mít vztah k našemu životu, k něčemu, co se nás týká. A tohle mě na tom strašně baví.

Čímž jste mi rovnou nabil na další otázku. Byť je vždycky trochu fízlovské citovat autorovi jeho vlastní knihy, v roce 2014 jste v *Písničkách pro Ježíše* v reakci na Miloše Rejchrtu napsal, parafrázuji: „Z tvé ruky, Pane můj pracuje s motivem tmy, ohrožující člověka, a končí prosbou, aby Ježíš uchopil ruku člověka, který ve tmě tápe. Lze v jednadvacátém století mluvit o vztahu k Ježíšovi přiměřeněji než právě takto?“ V jisté aluzi na knihu Milana Machovce *Ježíše pro moderního člověka* (1990) nadhazují: jaký je Ježíš pro jednadvacáté století?

Možná ten vůbec největší problém je v tom, že Ježíše se dovolává kdejaký hajzl. Na jedné straně máte evangelikály v Americe, kteří volí Trumpa, a jejich české odnože, kteří na Andělu pořvávají „Ježíš tě miluje, odpustí ti hříchy.“ Na straně druhé máme ratzingerovský, jistě velmi sofistikovaný, ale zároveň stejný mocenský systém, který si z Ježíše udělal vývěsný štít na svoji instituci, svoji moc a svůj způsob myšlení. Já bych řekl, že Ježíš, tak, jak mu rozumím na základě četby Bible a samozřejmě na základě zkoumání raných křesťanských dějin, není to, ani ono. Možná bych řekl, že Ježíš, ne „pro jednadvacáté století vůbec“, ale pro mě osobně, je trickster. Ten, kdo zpochybňuje věci. Ten, kdo lidem říká: „Pravda je složitější, než si myslíte, pouhým naplňováním pravidel svůj život nenaplníte!“ A současně je zde absolutní soucit.

„Kdo si pustí kvalitní písničky s duchovním obsahem na Spotify, jako už by se modlil“

Navážu polemikou, kterou přebírám z *Dopisů Malcolmovi C. S. Lewise* a která je dodnes aktuální. V rámci takzvané modernizace křesťanství či naopak jeho očisty je jasné, že za sebou nelze donekonečna táhnout naštosované vagony historického nadpozemského balastu. Na straně druhé je zde opačná a podobně extrémní tendence tolerovat křesťanství jaké svého druhu sociální podnik, jako by se říkalo „budme slušní a nedělejme z toho nějaké náboženství.“ Jak toto napětí vnímáte?

Na to hlavně musím říct, že C. S. Lewis upřímně nesnáším.

Já jsem si to myslel.

Narnie jako knížka pro opravdu malé děti, budiž. Ale Lewis jako myslitel je takovým přizemním letcem. Někým, kdo dělá velký hluk, velké vrrrr, ale přece jen letí při zemi. Nicméně, chápu, co tím bylo řečeno. Z křesťanství nesmí zmizet onen transcendentní prvek. To znamená, že křesťanství není jenom sociálním hnutím. A proto používám termín absolutní soucit. Absolutní, čili víc než jenom lidský.

Tedy mne napadá, jak jste se tvářil na Sorrentinova *Mladého papeže*?

Odmítám jakkoli přispívat k debatám o papeži. O papeži se mluví víc, než je zapotřebí. Centrem pozornosti má být na jedné straně Ježíš jako vodítko, na straně druhé náš svět. Papežství se stará jen samo o sebe. Tečka.

Ve své rané knize *My poslední křesťané* z roku 1994 – vaše aktuální kniha *Oni poslední Římané* na ni hravě odkazuje – uvažujete nad možnostmi „pomoderního“ křesťanství, včetně jeho případné nové funkcionality či duchovní gramatiky (což už jsou pojmy, které si do vašeho textu svévolně vkládám). Jak se na tuto otázku díváte dnes, je možné či dokonce nutné, aby se křesťanství proměnilo či dokonce zmutovalo vlivem nových potřeb a fenoménů, které člověk předchozích staletí neměl a neznal?

Jeden z rozdílů mezi člověkem, který něco píše v pětadvaceti s touhou všechno pojmout a shrnout, a člověkem, kterému už táhne k šedesáti, je ten, že už je mnohem opatrnější na velké syntézy. Takže odpovím jednoduše: tato otázka by volala po nějaké syntetické odpovědi a takovou já nemám. Já se mohu snažit ve svém okolí – v rámci těch několika desítek lidí, kterým v uvozovkách dělám v nějaké míře „duchovního otce“ – odpovídat na jejich potřeby a otázky. Když nějakou odpověď mám. Když ji nemám, tak řeknu, že nevím. To je jedno z mých nejmilejších slov v posledních letech. Já nevím.

Foto: Ondřej Trojan

Zkusím se zeptat ještě jinak. Co je v jednadvacátém století na křesťanství jedinečného? Co je specificky křesťanským postojem?

Etické kodexy většiny světových náboženství se od sebe vlastně zas až tak moc neliší. Pokud jde o to, že by člověk neměl lhát, neměl krást, neměl by lézt jiným do manželství, to jsou celkem univerzální věci. Jenže jedinečnost křesťanství nespočívá v oblasti etiky, včetně principu odpouštění, soucitu nebo postoje, v rámci něhož pokládám za lidi i ty, kterých si jinak vůbec nevážím. To je sice velmi křesťanské, ale i to bychom pořád našli kdekoliv. To specifické totiž tkví v oblasti teologie nebo metafyziky, chceme-li. To znamená, že nebe a země, to věčné a to naše, se setkávají v tom jednom člověku. Tohle žádné jiné náboženství nemá. Jediná křesťanská hodnota je tedy poukaz tady na toho chlápka. Křesťanství říká: tenhle rabín Ježíš je „very special“ rabín.

Mimochodem, proč je současné „oficiální“ křesťanské umění mnohdy takovým kýčem? Vy kromě jiného hledáte a nacházíte křesťanskou zvěst i v dílech, které kostelům často nesmí přes práh, rozhodně v nich běžně (nebo vůbec) nezaznívají. Například v divokých básních Ivana M. Jirouse. V čem je problém?

To není problém až jednadvacátého století, to začalo už ve století devatenáctém. Už tam je patrný velký rozvod mezi církvemi a uměním. Souvisí to jednak s tím, že historické církve, nejen katolická, ztratily kontakt s moderním světem, začaly se vůči němu polemicky vymezovat a vytvářet *specifické* církevní umění. Dalším aspektem je, že společnosti,

alespoň ty západní, se více a více sekularizovaly a kvalitní umělci už měli jiné možnosti, jak se uživit, než jen dělat pro kostely. A pak je tady ještě jiný fenomén, kterým je individualizace nebo deeklezializace víry a zároveň umělecké tvořivosti. To znamená, že máme ve dvacátém a jednadvacátém století úžasné duchovní tvůrce, ale obvykle mimo církve. **Takovými tvůrci jsou mimo jiné i současní muzikanti typu [Marka Lanegana](#) (sám či se [Soulsavers](#)), [Nicka Cavea](#) nebo [LP](#), ale klidně bych přihodil i celou řadu písniček od [Depeche Mode](#).**

A může to zpívat kongregace?

Mnó...

Kostelní píseň je velmi specifický žánr. A je to s ním úplně stejné, jako s církevním uměním, totiž že od devatenáctého století jsou to vesměs strašlivé sračky. Čest výjimkám, jako ty naše rejchrtoviny a karáskoviny. Já, když připravuji kázání a mám k němu vybrat několik tematických písní a procházím všemi těmi sedmi sty písňemi zpěvníku a potřebuji, aby to bylo tematické, zpívatelné a zároveň aby text nebyl umělecky pohoršlivý, tak je to často velký problém. Výše řečeným mi potvrzujete to, na co jsem narážel, čili že duchovní inspirace se dějí, ale mimo kostel. Každopádně bych řekl, že kdo si pustí kvalitní písně s duchovním obsahem na Spotify, jako už by se modlil.

Ondřej Váša